ती दक्षिणामुखोऽध्वर्युर्गृह्णीयात् अथवा अपूर्णां स्रुचम्[1] · एवं गृहीत्वा दक्षिणाग्नेरुत्तरतो गार्हपत्यस्य पुरस्ताद्दक्षिणाभिमुखस्तिष्ठन्नवहन्ति अत्र शाखान्तराद्दक्षिणाग्नेरुत्तरत उदग्ग्रीवं कृष्णाजिनमास्तीर्य तत्रोलूखलं निधाय तस्मिन्व्रीहीणां प्रक्षेपं कृत्वा मुसलमादाय दक्षिणाभिमुखस्तिष्ठन्नवहननं कण्डनं व्रीहीणां करोति ततः शूर्पमादायोलूखलाद्व्रीहीन्निष्काश्य निष्पवनेन तुषान्निष्काशयेत्। सकृत्फलीकरोति ॥ ६ ॥[2] लोके तस्य पुनः-पुनः क्रियमाणत्वात् सकृदित्युच्यते ।

सारतण्डुलमपूर्णꣳ अपयित्वाभिघार्योद्वास्य मेक्षणेन जुहोत्यग्नयऽइति (२.२१) सोमायेति च ॥ ७ ॥ इममेव चरुं सारतण्डुलमीषत्स्विन्नतण्डुलम्[3] अपूर्णं यथा शृतेन चरुणा स्थाल्याः पूरणं न भवति तथा अपयित्वा आसादितेनाज्येनाभिघार्य दक्षिणत उद्वास्य दक्षिणाग्नेः पूर्वमार्गेणाप्रदक्षिणमुत्तरत आनीय सव्यं कृत्वा तिष्ठंस्तिस्रः समिध आधायोपविश्य प्राङ्मुखो मेक्षणेन चरुं जुहोति दक्षिणाग्नौ । कात्यायनः (कर्मप्रदीप° २.८.१२) अग्नौ-करणहोमश्च कर्तव्य उपवीतिना प्राङ्मुखेनैव देवेभ्यो जुहोतीति श्रुतिः श्रुतेरिति · अत्र केचिदपसव्येन होमं कुर्वन्ति[4] तेषाम् स उद्वास्याग्नौ द्वेऽआहुती जुहोति देवेभ्य इति (२.४.२.११) श्रुतिविरोधः · अतस्तच्छाखान्तरीयं विधानम् · तथा च कात्यायनः (कर्म° २.८.१३) अपसव्येन वा कार्यो दक्षिणाभिमुखेन वेति । मेक्षणं च होमसाधनत्वाद्विकङ्कतम् पालाशमपि भवति · कात्यायनः (कर्मप्र° २.५.१४) इध्मजातीयमिध्मार्धप्रमाणं मेक्षणं भवेत् वृत्तं चाङ्गुष्ठपृथ्वग्रमवदानक्रियाक्षममिति । हरिस्वामिनः एते

---

१) अपूर्णता चरोः स्रुचश्च अपूर्णं पितॄणामिति Karka. २) तान्वितुषीकृतान्व्रीहीन् Mahâd. ३) ? °मीषत्स्विन्न° २. सारतंडुलं ईषत्स्विन्नतंडुलं Ss. सारशब्दः सकलतण्डुलवाची प्रसिद्धेः · ईषच्चिन्नता (!) वाक्यशेषात् शृताशृतं पितॄणामिति · प्रसिद्धिरनैकान्तिकी पुरुण्यपि सारशब्दप्रयोगात् Karka. सारतण्डुलद्रव्यं तुषकणादिरहितमीषत्स्विन्नं Mahâd. ४) होमश्च यज्ञोपवीतिना प्राङ्मुखेनैव दैवत्वात् (? देवङ्गत्वात् Cod.) स उद्वास्याग्नौ द्वेऽआहुती जुहोति देवेभ्य इति (२.४.२.११.) · न वा पित्र्यकर्माङ्गत्वात् प्रधानोपचारन्यायाच्चाङ्गानाम् महापितृयज्ञे च देवाऽयग्रहणे यज्ञोपवीतित्वविधानात् स यज्ञोपवीती भूत्वाऽयानि गृह्णातीति (२.६.१.१२.) · प्राप्तानुवाद इति चेत् न अनन्यपरत्वाद्वाक्यस्य · मन्त्रलिङ्गाच्च कव्यवाहनाय पितृमतऽइति (२.२१) कव्यवाहनः पितॄणामिति (२.६.१.३०) पितृसम्बन्धात् · तस्मात्पित्र्यवदेव होमः Karka.